

KAZAKİSTAN’IN SAĞLIK KANUNUNDAKİ HASTANIN AYDINLATILMIŞ RIZA HAKKI*

The Patient’s Right to Informed Consent in Kazakhstan’s Health Code

Gulmira SANDYBAYEVA**

Özet

Hekim/sağlık çalışanı ve hasta arasındaki ilişki hasta hakları bağlamında, Kazakistan hukuk sisteminde 7 Temmuz 2020 tarihli ve 360-VI Sayılı Halk Sağlığı ve Sağlık Sistemi Hakkında Kanun’da düzenlenmektedir. Hasta haklarından olan aydınlatılmış rıza hakkı da söz konusu Kanun’da güvence altına alınmıştır. Aydınlatılmış rıza, tıbbi müdahalenin hukuka uygunluk koşullarından birisi olup, belki de en önemlisidir. Tıbbi müdahale, kişinin yaşamı, sağlığı ve beden bütünlüğü üzerinde ciddi sonuç doğurabileceğinden hasta ve hekim arasında karşılıklı hak ve yükümlülük ilişkisine yol açabilmektedir. Bu nedenle hasta ve hekim ilişkisi tıbbi boyutunun yanı sıra hukuki ve etik boyutlarıyla da önem arz etmektedir. Kazakistan Hukuku bakımından da önemli ve gelişmekte olan bir konu olarak tıbbi müdahaleye rıza tam da bu nedenle çalışma konusu yapılmıştır. Çalışmada, Kazakistan mevzuatında hastanın bilgi edinme hakkı ele alınacak, ardından aydınlatılmış rıza kavramının mevzuattaki tanımı incelenecektir. Ayrıca, Kazakistan hukuku sisteminde aydınlatılmış rızanın alınma sürecinin genel mevzuata dayalı olarak nasıl gerçekleştirildiği ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeleri: Kazakistan hukuku, hasta hakları, aydınlatılmış rıza, Halk Sağlığı ve Sağlık Sistemi Hakkında Kanun, tıbbi müdahaleye rıza

Abstract

The relationship between the physician or other healthcare professionals and the patient, within the context of patient rights, is regulated in the Kazakhstani legal system by the Code on Public Health and the Healthcare System dated 7 July 2020 and No.360-VI. Among the rights guaranteed by this Code is the patient’s right to informed consent. Informed consent constitutes one of the essential and perhaps the most important conditions for the legality of medical intervention. Medical intervention may give rise to a relationship of mutual rights and obligations between the patient and the physician, as it can have serious consequences for the patient’s life, health and physical integrity. Therefore, the patient-physician relationship is important not only in medical terms but also in legal and ethical terms. The concept of informed consent is an important and evolving issue

➤ *Bu makale Etik Kurul iznine tabi değildir/This article is not subject to Ethics Committee permission.*

➤ *Makale Geliş Tarihi/Article Received Date: 8.12.2025*

➤ *Yayın Kurulu Kabul Tarihi/Editorial Board Acceptance Date: 17.4.2026*

* Bu makale Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Doktora Programı kapsamında yürütülen “Türk Hukuku ile Karşılaştırmalı Olarak Kazakistan’da Hasta Hakları” başlıklı tez çalışmasından üretilmiştir.

** Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, Ankara/Türkiye, e-Posta: sandybayeva.g@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0005-4776-7756>.

in Kazakh Law, which is precisely why it has been chosen as the subject of this study. This paper first examines the patient's right to information under Kazakhstani legislation, followed by analysis of the definition of informed consent provided in the relevant legal framework. Furthermore, it explores how the process of obtaining informed consent is regulated and implemented within the Kazakhstani legal system based on general legislation.

Keywords: Law of Kazakhstan, patients' rights, informed consent, Code on Public Health and the Healthcare System, consent to medical intervention

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'nda insanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalardan sonra Nürnberg Kodu ile gündeme gelen hasta hakları bugün hâlâ önemini korumaktadır. Bir taraftan hasta hakları ve yükümlülükleri gelişirken, günümüzde bir taraftan da hekimlerin haklarının korunması ve defansif tıbbın önüne geçilmesi tartışmaları devam etmektedir. Çalışmamızın konusunu aydınlatılmış rıza oluşturacağı için sadece Kazakistan hukuku bakımından bu husus incelenecektir. Aydınlatılmış rıza konusu, Türk hukuk literatüründe çok çalışılmış olmakla birlikte, Kazakistan Hukukunda Aydınlatılmış Rıza kavramının incelendiği bu çalışma ile literatüre katkı sağlamakta hedeflenmektedir.

Aydınlatılmış rıza ve bilgilendirilme hakkı hasta haklarının başında gelmektedir. Hasta-hekim ilişkisinde, hastanın hekime karşı olan yetkilerinin, hastaya mal edilen davranış biçimlerinin hukuk yoluyla korunması ve güvence altına alınmasına “hasta hakları” denilmektedir¹. Hasta hakkı, kişilik değerleri içinde kişinin beden bütünlüğünün ve yaşam hakkının korunması bakımından kişilik hakkının konusunu oluşturmaktadır. Kişilik hakkı bağlamında önemli bir yere sahip olan hasta hakları, mutlak haklar sınıfında bulunmaktadır. Mutlak haklar içerisinde yer alan kişilik hakkı, kişiye toplumda saygı, değer görme ve hukuken korunan değerlerini güvence altına alma olanağı sunmaktadır. Ayrıca bu hak kişiye sahip olduğu değerlere yönelik her türlü haksız müdahaleye karşı kendini koruyabilme imkânı tanımaktadır². Nitekim kişilik hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlıdır; hastalar

¹ Şükrü Hatun, *Hasta Hakları*, (1. Baskı, İletişim Yayınları 1999) 14; Yasemin Güllüoğlu, ‘Türk Hukuku’nda “Hasta Hakları” Kavramı (Hukuki Nitelik ve Sonuçları)’ (LLM Thesis, T.C. İstanbul Kültür Üniversitesi 2008) 23; Bilge Onaran, ‘Hasta Hakları’ (2004) 1(2) Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 273; Meliha Aksüt, ‘Hasta Hakları’ (LLM Thesis, T.C. Zirve Üniversitesi 2015) 9; Hasan Petek, *Sağlık Hukuku* (Anadolu Üniversitesi Yayınları 2014) 29; İsa Yardım, *Tüketici Olarak Hasta Hakları* (1. Baskı, Adalet Yayınevi 2016) 79; Георгий Колоколов, *Защита Прав Пациентов* (Народный Юрист 2010) 5; Семен Стеценко, Николай Гончаров, Валентина Стеценко и другие, *Медицинское право: учебник* (РМАПО 2011) 85.

² Майдан Сулейменов, Юрий Басин, *Гражданское право Том 1* (Издательство КазГЮА 2000) 260; Serap Helvacı, *Gerçek kişiler* (6. Baskı, Legal Yayıncılık 2016) 104; M. Kemal Oğuzman, Özer Seliçi ve Saibe Oktay-Özdemir, *Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)* (22. Baskı, Filiz Kitabevi 2024) 184; Mustafa Dural ve Tufan Öğüz, *Kişiler Hukuku* (16. Baskı, Filiz Kitabevi 2015) 103; Zafer Kahraman, ‘Medeni Hukuk Bakımından Tıbbi Müdahaleye Hastanın Rızası’ (2016) 7(3) İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 482.

ішін де бу haklar деғістірілемез, kaybedілемез ve herкесе карші ілері сүртілебілір³.

Кішінін сағлық hakкının ve yaşaм hakкının korunması mutlak, vazgeçілmez niteliktedir. Kazakistan Cumhuriyeti'nin (K.C.) Anayasası'nın⁴ 15. maddesinin 1. fıkrasında, “*her insan yaşaм hakкına sahiptir*” şeklinde ifade edilmiş ve kişinin yaşaм hakкı güvence altına alınmıştır. Başka bir deyişle kişinin yaşaмına karşı yapılan herhangi bir saldırı Anayasaya aykırı olarak kabul edilmektedir.

Yaşaм hakкı ile birlikte kişinin saғлық hakкı da K.C. Anayasası ile koruma altına alınmıştır. Nitekim K.C. Anayasası: “*Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşları saғlığını koruma hakкına sahiptir*” şeklinde bunu ifade eder (Madde 29/1). Bu hak çerçevesinde her kişi bedensel ve ruhsal iyiliğini sürdürme ve geliştirme, hastalığın iyileştirilmesi için gerekli tıbbi bakımdan yararlanarak uzun vadeli aktif yaşaмını sürdürme hakкına sahiptir.

Kazakistan hukuk sisteminde hastanın saғлық hizmeti alma hakкı K.C. 360-VI Sayılı Halk Saғlığı ve Saғлық Sistemi Hakkında Kanun (360-VI Sayılı Halk Saғlığı Hakkında Kanun)⁵ başta olmak üzere diğер Kanunlarla⁶ da güvence altına

³ Gүllüoғlu (n 1) 25; Сулейменов, Басин (n 2) 259-260; Алексей Тихомиров, *Организационные начала публичного регулирования рынка медицинских услуг* (Статус 2001) 85.

⁴ Қазақстан Республикасының Конституциясы, (Kazakistan Cumhuriyeti'nin Anayasası), K.C. Anayasası, <<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K950001000>> son E.T.: 07.12.2025.

⁵ Қазақстан Республикасының 2020 жылғы 7 шілдедегі № 360-VI Халық Денсаулығы және Денсаулық Сақтау Жүйесі туралы Кодексі, (Kazakistan Cumhuriyeti'nin 7 Temmuz 2020 tarihli 360-VI Sayılı Halk Saғlığı ve Saғлық Sistemi Hakkında Kanun), 360-VI Sayılı Halk Saғlığı Hakkında Kanun, <<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K2000000360>> son E.T.: 07.12.2025.

⁶ Қазақстан Республикасының 1994 жылғы 27 желтоқсандағы № 268-XIII Азаматтық Кодексі (Жалпы Бөлім), (Kazakistan Cumhuriyeti'nin 27 Aralık 1994 tarihli ve 268-XIII Sayılı Medeni Kanunu (Genel Hükümler), K.C. Medeni Kanunu (Genel) <<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K940001000>> son E.T.: 03.02.2025.

Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 1 шілдедегі №409 Азаматтық Кодексі (Ерекше Бөлім), (Kazakistan Cumhuriyeti'nin 1 Temmuz 1999 tarihli ve 409 Sayılı Medeni Kanunu (Özel Hükümler), K.C. Medeni Kanunu (Özel), <<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K990000409>> son E.T.: 07.12.2025.

Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-V Қылмыстық Кодексі, (Kazakistan Cumhuriyeti'nin 3 Temmuz 2014 tarihli ve 226-V Sayılı Ceza Kanunu), K.C. СК, <<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1400000226>> son E.T.: 07.12.2025.

Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 5 шілдедегі № 235-V Әкімшілік Құқық Бұзушылық туралы Кодексі, (Kazakistan Cumhuriyeti'nin 5 Temmuz 2014 tarihli ve 235-V Sayılı İdari Suçlar Hakkında Kanun), K.C. İSK, <<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1400000235>> son E.T.: 07.12.2025.

Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 26 желтоқсандағы № 518- IV Неке (Ерлі-Зайыптылық) Және Отбасы Туралы Кодексі, (Kazakistan Cumhuriyeti'nin 26 Aralık 2011 tarihli ve 518-IV Sayılı Evlilik ve Aile Hakkında Kanun), <<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1100000518>> son E.T.: 07.12.2025.

Қазақстан Республикасының 2010 жылғы 4 мамырдағы № 274- IV Тұтынушылардың Құқықтарын Қорғау Туралы Заңы, (Kazakistan Cumhuriyeti'nin 4 Mayıs 2010 tarihli ve 274-IV Sayılı Tüketici Haklarının Korunması Hakkında Kanun), <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z100000274_/z100274.htm> son E.T.: 07.12.2025.

Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 16 қарашадағы №405-V Міндетті Әлеуметтік Медициналық Сактандыру Туралы Заңы, (Kazakistan Cumhuriyeti'nin 16 Kasım 2015 tarihli

alınmıştır. 360-VI Sayılı Halk Sağlığı Hakkında Kanun sağlık alanına ilişkin kodifiye bir mevzuattır. Bu Kanun, nüfusun sağlık ihtiyaçlarını ve gereksinimlerini karşılamayı ve yaşam kalitesini artırmayı amaçlamakta; bireylerin sağlık hizmetlerine erişiminin kolaylaştırılmasını ve sağlık hizmetlerine ilişkin kalitenin sürekli iyileştirilmesini sağlamaktadır. Buna ek olarak Kanun, sağlık çalışanının hastanın gizliliğine saygı göstermesine ilişkin hükümleri ve hastanın sağlık çalışanını serbestçe seçebilme hakkını sağlayan anayasal hükümleri içermektedir⁷. Son olarak ilgili kanun, hastanın bilgi alma, aydınlatılmış rıza ve tıbbi bakımı reddetme hakkını da tanımaktadır.

Bir kişinin hayatını, vücut bütünlüğünü ya da sağlığını koruma dışında yapılan tüm tıbbi müdahaleler hukuka aykırı işlemler olarak kabul edilmektedir⁸. Burada önemli olan husus, tıbbi müdahalenin hukuka uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi ve hastanın tıbbi müdahaleye rıza göstermesidir⁹. Bu belirtilen husus 360-VI Sayılı Halk Sağlığı Hakkında Kanun'un 77. maddesinin 1. fıkrasının 18. bendinde, “*hastanın koruyucu aşılardan dahil olmak üzere tedaviyi veya diğer tıbbi müdahaleler için bilgilendirilmiş onamı*¹⁰ verme veya reddetme hakkı vardır” şeklinde güvence altına alınmıştır. Böylece kişinin tıbbi müdahaleye rıza gösterebilmesi için öncelikle kendi sağlığıyla ilgili hekimden bilgi alması gerekmektedir.

Türkiye’de hasta haklarını kapsayan ilgili düzenlemenin farklı şekillerde adlandırıldığı görülmüştür. Nitekim sıklıkla aydınlatılmış rıza ifadesi kullanılmış olsa da literatürde bilgilendirilmiş onam, bilgilendirilmiş rıza, aydınlatılmış onam

---

ve 405-V Sayılı Zorunlu Sosyal Sağlık Sigortası Hakkında Kanun), <<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z150000405>> son E.T.: 07.12.2025.

- ⁷ Жанна Тлембаева, Альмира Жаппарова, Елена Степкина и другие, *Защита прав медицинских и фармацевтических работников: практическое руководство* (1-е издание, Medet Group 2025) 22.
- ⁸ Антонина Киздарбекова, Марина Прудникова, ‘Проблемы Реализации Права Пациента На Информацию в Республике Казахстан’ (2018) 11(208) Zanger 45; Колоколов (n 1) 27, Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir (n 2) 193; Dural ve Öğüz (n 2) 104; Bilge Öztan, *Kişiler Hukuku Gerçek kişiler* (11. Baskı, Yetkin Yayınları 2021) 301; Mehmet Ayan ve Nurşen Ayan, *Kişiler Hukuku* (10. Baskı, Adalet Yayınevi 2022) 101.
- ⁹ Жанна Тлембаева, А. Даулетханова, А. Караев и другие, *Медицинское право* (1-е издание, Medet Group 2022) 35; Муратбек Сайынов, Айгүль Кульниязова и Айнуур Сисенбаева, ‘Информированное добровольное согласие пациента’ (2021) 2(42) Journal of Health Development 70; Тлембаева, Жаппарова, Степкина и другие (n 7) 31; Yener Ünver, ‘Türk Tıp Hukukunda Rıza’ (2006) 3(2) Yeditepe Üniversitesi Hukuk fakültesi Dergisi 239; Mustafa Dural, ‘Hekimin Aydınlatma Yükümlülüğü’ in *Uluslararası I. Sağlık Hukuku Sempozyumu* (1. Baskı, Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi 2011) 249; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir (n 2) 189-190; Dural ve Öğüz (n 2) 106; Hamide Bağçeci, *Hastanın Kendi Geleceğini Belirleme Hakkı* (2. Baskı, On İki Levha Yayıncılık 2023) 146.
- ¹⁰ Kazakistan hukukunda bu kavrama ilişkin doğrudan çeviri ya da Türk hukukunda karşılık gelecek bir metin olmadığından, “rıza” mı yoksa “onam” mı kavramının kullanılacağına karar vermekte zorluk yaşanmıştır. Bununla birlikte Türk Anayasası’nın 17. maddesinde kişinin “*rızasız olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz*” ifadesi geçmektedir; Türk Medeni Kanunu’nun 24. maddesinde de “rıza” kavramı kullandığı için “onam” çeviri “rıza” olarak yazılmıştır.

terimlerinin de kullanıldığı görülmektedir. Kazakistan'da bu ifade Amerika'da kullanılan "informed consent" kavramına karşılık gelen "bilgilendirilmiş onam" olarak kullanılmaktadır. Türkiye'de söz konusu kavramların farklı anlamda olduğunu savunan görüşler vardır. Terimler arasındaki farkın anlaşılabilmesi için aydınlatma ile bilgilendirme; onam ile rıza kavramları arasındaki ilişkinin incelenmesi gerekir. Bir görüşe göre, aydınlatılmış onam dışında kullanılan diğer ifadeler, aydınlatılmış onam kavramının anlamını sınırlamaktadır¹¹. Burada hastanın "aydınlatılması" yalnızca gerekli tıbbi bilgilerin aktarılması değil aynı zamanda tıbbi müdahalenin türü, biçimi, içeriği ve tehlikeleri hakkında kişiye bilgi verilmesi ve bu bilgiler kapsamında hastanın karar verebilecek duruma getirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır¹². Bilgilendirme ifadesi hekimin hastaya sadece müdahale hakkındaki bilgileri anlatmasıyla sınırlı kalmaktadır¹³. Böylece bilgilendirme ve aydınlatma terimleri arasında bir farklılık ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, aydınlatılmış olmak; kişinin bilgili, hazırlıklı, idrakli ve niyetli olması anlamına gelmektedir. Benzer şekilde, öğretilen onam ve rıza terimlerinin de farklı anlam taşıdığını savunan görüşler yer almaktadır¹⁴. Türk hukuku bakımından kişilik haklarına hukuka aykırı müdahaleyi yasaklayan Türk Medeni Kanunu (TMK) madde 24¹⁵, hukuka aykırı müdahalenin hangi hallerde hukuka uygun olacağını da düzenlemiştir. Hükme göre, zarar görenin hukuka uygun olarak verilen rızası, hukuka aykırılığı ortadan kaldırılacaktır. TMK hükmünde "rıza" kavramı kul-

¹¹ Funda Işık Özcan, 'Tıbbi Müdahalelerde Aydınlatılmış Onam' (LLM Thesis T.C. Marmara Üniversitesi 2008) 36; Zeynep Günler, *İnsan Hakları Açısından Aydınlatılmış Onam*, (1. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2021) 67.

¹² Ergun Özsunay, 'Alman ve Türk Hukuklarında Hekimin Hastayı Aydınlatma Ödevi ve İstisnaları', *Türk Hukukunda Hekimin Hukuki ve Cezai Sorumluluğu, Sorumluluk Hukukundaki Gelişmeler V. Sempozyumu* (12-13 Mart 1982, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1984) 32; Sibel Adıgüzel, 'Hekimin Aydınlatma Yükümlülüğü' (2014) 19(5) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 951; Hayrunnisa Özdemir, 'Teşhis ve Tedavi Sözleşmesinde Hekimin Hastaya Aydınlatılma Yükümlülüğü' (2008) 12(3-4) Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 348; Bedia Boran, 'Aydınlatılmış Rıza' 1-3 Kasım (2007) *Sağlık Hukuku Kurultayı* (1. Baskı, Ankara Barosu Yayınları 2008) 85; Birgül Tüzün, İmdat Elmas ve Erdem Akkay, 'Çocuklara Yönelik Tıbbi Girişimlerde Etik Bir Sorun: Onam' (aktaran Cahid Doğan, 'Hastanın Aydınlatılması ve Rızasının Alınması', Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Gıme-Amerikan Üniversitesi, Sağlık Hukuk Sempozyumu, 2-3 Mart 2009) 125; Günler (n 11) 67; Ş. Berfin Işık Yılmaz, 'Tıbbi Müdahalelerde Hekimin Aydınlatma Yükümlülüğü' (2012) (98) TBB Dergisi 395.

¹³ Mete Salih Aker, 'Bilgilendirme-Açıklama-Aydınlanma-Algılama/Bilgilendirme ve Aydınlatma Kavramları', in Neval Yılmaz ve Dilek Özcengiz (eds), *Bilgilendirilmiş Rıza* (1. Baskı, Yetkin Yayınları 2020) 30; Günler (n 11) 67; Doğan (n 12) 126.

¹⁴ Rıza, genelde ceza hukuku belgelerinde, hekimin sorumluluğuna yönelik yapılan tartışmalarda hukuka uygunluk nedeni olarak kullanılan kavramdır. Aydınlatılmış onam kavramı yerine rıza kavramını tercih edildiğinde hekimin sorumluluktan kurtulmasına hizmet etmektedir. Ayrıntılı olarak bkz.: Günler (n 11) 67-68.

¹⁵ TMK madde 24: "Hukuka aykırı olarak kişilik hakkına saldırılan kimse, hâkimden, saldırıda bulunanlara karşı korunmasını isteyebilir. Kişilik hakkı zedelenen kimsenin rızası, daha üstün nitelikte özel veya kamusal yarar ya da kanunun verdiği yetkinin kullanılması sebeplerinden biriyle haklı kılınmadıkça, kişilik haklarına yapılan her saldırı hukuka aykırıdır."

lanıldığı için hukuki açıdan aydınlatılmış rıza kavramı da kullanılmaktadır. Bu doğrultuda “rıza” terimi, öğretide de “onam” kavramına göre daha kapsayıcı bir nitelikte değerlendirilmektedir¹⁶.

Çalışmada Türk hukukundaki aydınlatılmış rıza kavramı, Kazakistan hukuku bakımından bilgilendirilmiş onam kavramına karşılık gelmektedir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde aydınlatılmış rıza kavramı kullanılmaya devam edilecektir. Bu doğrultuda, yapılan çalışmada öncelikle Kazakistan mevzuatındaki hasta bilgi edinme hakkı ele alınacak, ardından aydınlatılmış rıza kavramı incelenecektir. Ayrıca, Kazakistan hukuk sistemindeki aydınlatılmış rızanın hastalardan alınma süreci ve bu sürecin genel mevzuata dayalı olarak nasıl gerçekleştiği ortaya konulacaktır.

I. KAZAKİSTAN HUKUK SİSTEMİNDE HASTALARIN BİLGİ EDİNME HAKKI

Kazakistan hukuk sisteminde aydınlatma yükümlülüğüne ilişkin genel bir hüküm yer almamaktadır. Ancak Kazakistan’da hastayı bilgilendirme ve rızasını alma ile ilgili haklar 360-VI Sayılı Halk Sağlığı Hakkında Kanun’da düzenlenmektedir. 360-VI Sayılı Kanun’un 77. maddesinin 1. fıkrasının 21. bendinde hastanın “*anlaşılır şekilde kendi sağlığı ile ilgili bilgi edinme*” hakkı olduğunu belirtilmiştir. Bu hüküm, hastanın özerkliği ve sağlıkla ilgili konular bağlamında kendi geleceğini belirleme hakkına saygı ilkesini yansıtmaktadır. Bunun yanı sıra 360-VI Sayılı Kanun’un 134. maddesinin 1. fıkrasının 6. bendinde de hasta hakkı arasında “*bilgi edinme hakkının*” mevcut olduğu ifade edilmiştir.

Hastanın anlaşılır ve erişebilir şekilde bilgi edinme hakkını düzenleyen madde hükmüne, “*tıbbi muayene sonuçları, hastalığın teşhisi ve prognozu, tıbbi bakım yöntemleri, bu yöntemlerle ilişkili riskler, uygulanacak tıbbi müdahale türleri, bu müdahalelerin olası etkileri ve sunulan tıbbi bakımın muhtemel sonuçları hakkında bilgiler*” de (360-VI Sayılı Kanun’un 77. m., 1. f., 21. b.) dahil edilmiştir. İlgili Kanun’un 134. madde hükmünde ise, hastanın bilgi edinme hakkı ile tedavi sırasında olası riskler ve yararlar, önerilen ve alternatif tedavi yöntemleri, tedaviyi reddetmenin olası sonuçları, teşhis, prognoz ve tedavi planı, ayrıca hastaların eve taburcu edilmeleri veya başka bir sağlık kuruluşuna transfer edilme nedenlerine dair bilgilere erişim hakkının bulunduğunu belirtilmektedir. Söz konusu madde hükmüyle hastanın kendi sağlığı ile ilgili gerektiğinde konsültasyon talep etme ve bağımsız tıbbi görüş alma hakkı da güvence altına alınmıştır (360-VI Sayılı Kanun m.134/1-6.).

¹⁶ “Onam”, hukuki fiilden sonra verilen rıza anlamında kullandığından “rıza” kelimesini tercih edilmektedir. Ayrıntılı olarak bkz.: Ayşe Tuba Akçura Karaman, ‘Tıbbi Müdahalenin Uygunluğu Açısından “Aydınlatılmış Rıza” ve Unsurları’ (2023) 22(1) Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 555.

Bu hükümler doğrultusunda hekim tarafından verilecek sağlık bilgileri, hastaya açık ve anlaşılır bir şekilde yapılmalıdır; hekimin veya diğer sağlık personelinin tıbbi bilgileri aktarma sırasında hastanın anladığı terminolojileri kullanması esastır¹⁷. Hastaya aktarılan bilgi gerçekçi, objektif, açık, mümkün olduğunca basit, doğru olmalıdır. Ayrıca hastanın kafasını karıştırabilecek tıbbi terminolojiden kaçınılmalı ve bilgi verme hastanın yaşı, eğitim ve gelişim düzeyi, önceki deneyimler ve diğer bireysel özelliklerine uygun bir şekilde olmalıdır¹⁸. Örneğin, 70 yaşındaki biri 25 yaşındaki birine göre daha ayrıntılı ve basit açıklamalara ihtiyaç duyabilir. Bu durum hastanın resmi ve terminolojik bir şekilde bilgilendirilmesinden ziyade aktarılan bilgileri anlayıp özümseyebilmesini sağlamaktadır.

Hastanın bilgi edinme hakkı, “sağlığın korunmasına katkı sağlayan veya sağlığı olumsuz yönde etkileyebilecek faktörler hakkında güvenilir ve zamanında bilgi edinebilmesi”ni de kapsayacak şekilde genişletilmiştir (360-VI Sayılı Kanun’un 77. m., 1. f., 22 b.). İlgili Kanun, “güvenilir” bilgi sağlamaya vurgu yapmaktadır; devlet kurumlarının ve tüm sağlık kurum/kuruluşlarının sunduğu bilgilerin doğru olduğunu ve bu bilgilerin bilimsel olarak da kanıtlandığını bilmelerini sağlamaktadır.

Böylece bilgi edinme hakkı hastaya hastalığın teşhisi, prognozu, uygulanacak tıbbi müdahalenin türleri, önerilen ve alternatif tıbbi bakım yöntemleri, olası riskler, etkileri ve muhtemel sonuçları hakkında bilgi alma hakkını da kazandırmaktadır.

II. AYDINLATILMIŞ RIZA KAVRAMI HAKKINDA GENEL BİLGİ

Hastaya uygulanacak tıbbi müdahalenin hukuka uygun olması için hastanın rızası aranır. Hastanın neye rıza verdiğini bilmesi gerektiği için, rıza ancak tıbbi müdahale hakkında aydınlatıldıktan sonra verilmelidir. Literatürde aydınlatılmış rıza kavramına ilişkin çeşitli tanımlamalara yer verildiği görülmektedir. Söz konusu tanımlar, benzer pek çok unsuru barındırdığından anlam yönünden örtüşmektedir.

Aydınlatılmış rıza, hastanın hekim tarafından bilgilendirildikten sonra kendi sağlığı ile ilgili kararını hiçbir baskı altında olmadan irade özgürlüğü çerçevesinde karar vermesini sağlamaktadır¹⁹. Bir hastanın, sunulan bilginin anlamını tam olarak kavrayabilmesi, kendi sağlığı ile ilgili avantajları ve dezavantajları

¹⁷ Сайынов, Кульниязова и Сисенбаева (п 9) 71; Киздарбекова (п 8) 46.

¹⁸ Рожалнс Рональдс, ‘Реализация принципа добровольного информированного согласия на медицинское вмешательство’ (доклад, конференция: *Добровольное информированное согласие как основополагающий принцип защиты прав человека в сфере биомедицины*, Crowne Plaza, Минск, 2017) 31; А. Ракова, ‘Добровольное информированное согласие пациента на медицинское вмешательство: проблема надлежащего оформления’ (2007) Услуги: проблемы правового регулирования и судебной практики: сборник научных трудов 2.

¹⁹ Ракова (п 18) 2-3; Cüneyt Çilingiroğlu, *Tıbbi Müdahaleye Rıza* (Fakülteler Matbaası, Filiz Kitabevi 1993) 75; Filiz Yavuz İpekyüz, *Türk Hukukunda Hekimlik Sözleşmesi* (1. Baskı, Vedat Kitapçılık 2006), 91; Nesrin Çobanoğlu, ‘Tıp Etiğinden Tıp Hukukuna Hasta Hakkı Olarak Aydınlatılmış Onam’ (2009) *Sağlık Hukuku Digestası*, (1. Baskı, Ankara Barosu Yayınları) 76.

ölçebilmesi, sonuç çıkarabilmesi, rasyonel değerlendirme yapabilmesi ve bu konuyla ilgili bağımsız karar alabilmesi gerekir. Bu nedenle hastaya aktarılan bilginin onun anlayabileceği şekilde olması ve bununla birlikte hastanın da neye razı gösterdiğini bilmesi çok önemlidir²⁰. Ayrıca hastanın tedaviyi reddetme veya istediği zaman rızasını geri alma hakkına sahip olduğu konusunda bilgilendirilmesi de bir diğer önemli husus olarak karşımıza çıkmaktadır²¹. Başka bir deyişle, hastanın tıbbi işlem/işlemleri reddetme hakkı saklıdır²².

Aydınlatılmış rıza kavramı Kazakistan Cumhuriyeti mevzuatı çerçevesinde de açıkça tanımlanmıştır. Söz konusu kavram hem 360-VI Sayılı Halk Sağlığı Hakkında Kanun'un 1. maddesinin 1. fıkrasının 279. bendinde hem K.C. Sağlık Bakanı'nın 24 Mart 2022 tarihli ve KR-DSM-27 sayılı Emri ile onaylanan "Kazakistan Cumhuriyeti'nde Yatılı Hasta Bakımında Tıbbi Bakım Organizasyonunun Standardı"nın²³ 2. maddesinin 23. fıkrasında şu şekilde tanımlanmıştır: "Aydınlatılmış rıza, kişinin kendisine sunulan tıbbi yardımın sağlanmasına ve/veya belirli bir araştırmaya katılmasına, bu yardım veya araştırmayla ilgili kararını etkileyebilecek tüm hususlar hakkında bilgilendirildikten sonra, yazılı ve gönüllü olarak rızasını beyan etmesi sürecidir. Aydınlatılmış yazılı rıza, yetkili organ²⁴ tarafından belirlenen forma uygun şekilde düzenlenir." Ayrıca bu kavram "Hastaların İnvaziv Tedavi ve Teşhis Prosedürleri İçin Aydınlatılmış Rıza Alma Standardı"nda²⁵ da "Aydınlatılmış rıza, tedavi ve teşhisin tüm yönlerini ayrıntı-

²⁰ Сайынов, Кульниязова и Сисенбаева (n 9) 70; Киздарбекова (n 8) 47; Hakan Hakeri, 'Türk Tıp Hukukunda Aydınlatma ve Tıbbi Müdahalelerde Bilgilendirilmiş Rıza Alınması Yönetmeliği Taslağı' (2006) 3(2) Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 32; Nermin Ersoy, 'Aydınlatılmış Onam' in Ayşegül Demirhan Erdemir, Öztan Öncel ve Şahin Aksoy (eds), *Çağdaş Tıp Etiği* (2003), 213; Oğuz Polat, *Tıbbi Uygulama Hataları* (2. Baskı, Seçkin Yayınları 2015) 46.

²¹ Семен Стеценко, Александр Пищита и Виктор Черепов, *Медицинское право (общая часть)* (1-е издание, Москва 2004) 32-33; Erdal Güzeldemir, 'Hasta Bilgilendirmenin Önemi', in Faik Çelik (ed), *Aydınlatılmış Onam* (Konya-Karaman Tabip Odası 2006) 22.

²² K.C. 360-VI Sayılı Halk Sağlığı ve Sağlık Sistemi Hakkında Kanun'un 77/1-18. madde, "hastanın koruyucu aşılardan dahil olmak üzere tedaviyi veya diğer tıbbi müdahaleleri reddetme hakkına sahiptir"; 136/1. madde: "Hasta veya onun yasal temsilcisi, bu Kanun'un 137. maddesinde öngörülen haller dışında (zorunlu tedavi göstermek), tıbbi yardımı reddetme hakkına sahiptir".

²³ Қазақстан Республикасында стационарлық жағдайларда медициналық көмек көрсетуді ұйымдастыру стандартын бекіту туралы, Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2022 жылғы 24 наурыздағы № ҚР-ДСМ-27 бұйрығы (K.C. Sağlık Bakanı'nın 24 Mart 2022 tarihli ve KR-DSM-27 sayılı Emri ile onaylanan "Kazakistan Cumhuriyeti'nde Yatılı Hasta Bakımında Tıbbi Bakım Organizasyonunun Standardı") <<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200027218>> son E.T.: 07.12.2025.

²⁴ 360-VI Sayılı Halk Sağlığı ve Sağlık Sistemi Hakkında Kanun'un 1. madde, 1. fıkra, 89. bendi: *Sağlık alanındaki yetkili organ, Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşlarının sağlığının korunması, tıbbi ve farmasötik bilim, tıbbi ve farmasötik eğitim, halk sağlığının hijyenik ve epidemiyolojik güvenliği, tıbbi ürünler ve ilaçların dolaşımı ile sağlık hizmetlerinin (yardımlarının) kalitesi alanlarında rehberlik ve sektörler arası koordinasyon sağlayan merkezi yürütme organıdır.*

²⁵ Стандарт получения информированного согласия пациентов на инвазивные лечебные и диагностические процедуры (Hastaların İnvaziv Tedavi ve Teşhis Prosedürleri İçin

layan, hasta tarafından imzalanan ve hastanın belirli bir tedavi ve teşhisi almak için gönüllü rızasını garanti eden bir belge” şeklinde tanımlanmıştır.

Kazakistan’ın sağlık kurum ve kuruluşlarında hastanın aydınlatılmış rızasını alma konusunda aşağıda yer alan konuları temel aldığı görülmektedir. Bunlar:

İlk olarak tıbbi müdahale ile ilgili bilginin sunulması esastır. Bu bağlamda hekim ve diğer sağlık personeli, hastanın sağlık durumu, önerilen tedavi yöntemleri, tedavi alternatifleri, tedaviye ilişkin risklerle ilgili doğru ve kapsamlı bilgi vermekle yükümlüdür. Bununla birlikte hastaya sağlık kuruluşunda kalma süresi, tıbbi müdahalenin günlük yaşamına (iş, ekonomik durumlar, aile yaşamı ve diğer konular) olabilecek muhtemel etkisi, tıbbi müdahalenin yapılmaması veya ertelenmesi durumunda ortaya çıkabilecek sonuçların anlatılması gerekmektedir²⁶. Burada da aktarılan bilgilerin hastanın anlayabileceği düzeyde olması önem arz etmektedir.

Tıbbi müdahale ve komplikasyonları hakkında bilgi verilmesi kadar, hastanın aktarılan bilgiyi anlayıp anlamadığının doğrulanması da gerekir. Hekim hastanın tıbbi müdahale hakkında bilgi sahibi olduğu kanısına varabilmelidir. Bunun için de hastanın anlayabileceği bir dilde tıbbi müdahale hakkında bilgilendirilme yapmalıdır. Hasta tarafından aktarılan bilgilerin anlaşılabilir olması aydınlatılmış rızanın ön koşulu olarak kabul edilmektedir²⁷.

İrade özerkliğinin bir sonucu olarak hasta, bilgi sahibi olduğu tıbbi müdahaleye rıza verebileceği gibi, her zaman tıbbi müdahaleyi reddedebilir. Bu bağlamda 360-VI Sayılı Halk Sağlığı Hakkında Kanun’un 1. maddesinin 1. fıkrasının 105. bendinde gönüllülük tedavi kavramının “*hastanın veya yasal temsilcisinin rızasıyla gerçekleştirilen tedavi*” olarak açıklandığı görülmektedir. Bu gönüllülük, hastanın tıbbi müdahaleyi kabul etmesiyle birlikte reddetme hakkının da olduğunun bir ispatı olmaktadır.

Son olarak aydınlatılmış rıza formu da bu konu özelinde ciddi bir öneme sahiptir. 360-VI Sayılı Halk Sağlığı Hakkında Kanun hastanın rızasını yazılı aydınlatılmış rıza formuna kaydedilmesini zorunlu kılmaktadır. Aydınlatılmış rıza formu, yetkili organ tarafından onaylanır; sağlık kurum/kuruluşları da bu formu esas alır.

Doktrinde hastanın vereceği karar ile birlikte bir diğer önemli husus da güven ilişkisidir. Bu güven ilişkisi, hastanın sağlık probleminde kurtulabilmesi için bir anlamda kendisini hekime teslim etmesidir. Hekimin de bu güven ilişkisi

---

Aydınlatılmış Rıza Alma Standardı <https://online.zakon.kz/Document/Document.aspx?doc_id=31483257&sublink=0&mode=all&action=print&comments=on&user_comments=on&size=1> son E.T.: 07.12.2025.

²⁶ Киздарбекова (n 8) 45; Ersoy (n 20) 214.

²⁷ Сайынов, Кульниязова и Сисенбаева (n 9) 70; Ersoy (n 20) 215.

çerçevesinde hastaya sağlığı ile ilgili tüm gerçekleri açıklaması gerekmektedir²⁸. Dolayısıyla aydınlatılmış rıza, hastanın hekime güvenini tesis eder; kişisel sorumluluğunu artırır ve böylelikle tedavinin beklenen prognozunu iyileştirebilir.

Netice itibarıyla aydınlatılmış rıza; yukarıda da bahsedildiği üzere hekimin hastaya tıbbi müdahale ile ilgili amaç ve gerekçeleri, önerilen müdahalenin içeriğini ve niteliğini, riskleri, yararları, muhtemel sonuçları, müdahalenin olası komplikasyonları ve yan etkilerini (hastanın yaşı, mevcut ek patolojileri ve bireysel özellikler), alternatiflerini, tedavi olmaması durumunda ortaya çıkabilecek sonuçlarını, tedaviyle ilgili tüm prosedürleri, sakatlık, ağrı veya diğer rahatsızlıkları, tedavilere ilişkin ek bilgiyi ve hastanın istemesi halinde başka bir hekimden görüş alabilmesi gibi temel hususları içermektedir.

III. KAZAKİSTAN MEVZUATI BAĞLAMINDA AYDINLATILMIŞ RIZA

A. Aydınlatma Yükümlülüğün Tarafları

Hastaların İnvaziv Tedavi ve Teşhis Prosedürler İçin Aydınlatılmış Rıza Alma Standardı'nda, bir hastayı tedavi eden hekim²⁹ aynı zamanda o hastanın aydınlatılmasından sorumlu olan kişi olarak belirtilmiştir. Bu kapsamda hekim, öncelikle hastayı muayene ederek ön tanı oluşturur, ardından tedavi planını hazırlar. Tedaviyi başlatmadan önce hekim, hastaya onun sağlık durumu hakkında bilgi vermekle yükümlüdür. Söz konusu yükümlülüğü yerine getirirken hekim, hastaya önerilen tıbbi müdahalenin içeriği, niteliği, olası riskleri, beklenen yararları, olumsuz sonuçları, alternatif tedaviyi, buna ilişkin prosedürleri, tedavinin uygulanmaması ya da reddedilmesi halinde ortaya çıkabilecek sonuçları, rehabilitasyon süresinin tahmini uzunluğunu, taburcu edilme veya başka bir sağlık kuruluşuna sevk edilme gerekçeleri ve tedaviyle ilgili genel değerlendirmeleri sunar³⁰.

Aydınlatma yükümlülüğü, hekim tarafından doğrudan hastaya karşı yerine getirilmelidir. Nitekim tıbbi müdahaleye rıza verecek olan kişi, hastanın kendisidir. Bazı durumlarda hastanın isteği üzerine aydınlatma, doğrudan hastaya değil, hastanın belirlediği başka bir kişiye de yapılabilir. Bu konuya ilişkin 360-VI Sayılı Halk Sağlığı Hakkında Kanun'un 134. maddesinin 4. fıkrasında, "*Hasta, sağlık durumu hakkında bilgi verilmesini istediği kişiyi belirleyebilir*" şeklinde düzenlemeye yer verilmiştir. Bu hüküm ile hastanın talebi doğrultusunda bil-

²⁸ Киздарбекова (n 8) 45; Özlem Yenerer Çakmut, *Tıbbi Müdahaleye Rızanın Ceza Hukuku Açısından İncelenmesi*, (1.Baskı, Legal Yayıncılık 2003) 224; Hasan Seçkin Ozanoğlu, 'Hekimlerin Hastalarını Aydınlatma Yükümlülüğü' (2003) 52 (3) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 64.

²⁹ Tedavi eden hekim tanımı, Kazakistan Cumhuriyeti 360-VI Sayılı Halk Sağlığı ve Sağlık Sistemi Hakkında Kanun'un 1. m., 1. f., 104. b.: "*hastanın sağlık kurum ve kuruluşlarında bulunduğu süreçte, teşhis, tedavi ve izlenimden sorumlu olan hekimdir*" şeklinde açıklanmıştır.

³⁰ K.C. Sağlık Bakanı'nın 24 Mart 2022 tarihli ve KR-DSM-27 sayılı Emri: Yatılı Hasta Bakımında Tıbbi Bakım Organizasyonunun Standardı (n 23) m. 12.

gilendirilme, yetkilendirdiği kişiye yapılabilmektedir. Başka bir deyişle hasta, bilgilendirilecek kişiyi tayin edebilme hakkına sahiptir. Ancak bu tayinin yazılı mı yoksa sözlü şekilde mi yapılacağına ilişkin 360-VI Sayılı Kanun'da açık bir hüküm bulunmamaktadır³¹. Bir hastanın talebi doğrultusunda bilgilendirilmenin, hastanın belirlediği üçüncü kişiye yapıldığında, tıbbi müdahaleye ilişkin rızanın kim tarafından verileceği konusu gündeme gelmektedir. Eğer rızayı hastanın belirlediği kişi verirse, bu durum hastanın doğrudan aydınlatılması ilkesine aykırılık sorununu doğurabilir. Hasta, aydınlatılmanın yapılacağı kişiyi tayin ettikten sonra tıbbi müdahaleye ilişkin rızayı verecek kişinin kendisi mi yoksa tayin edilen kişi mi olduğu belirlemelidir. Bu nedenle hastanın talebiyle aydınlatmanın kime yapılacağı konusunun yazılı şekil şartına bağlanması gerekliliği düşünülmektedir.

360-VI Sayılı Halk Sağlığı Hakkında Kanun'un 134. maddesinin 4. fıkrasının devamında, "*Hastanın sağlık durumuna bağlı olarak, bilgiler kendisinden gizlenebilir ve bu durumda bilgi, hastanın eşi, yakınları veya yasal temsilcilerine verilebilir*" ifadesine yer verilmiştir. Bu hüküm, hastanın sağlık durumuna bağlı olarak bilgilendirilme hakkının sınırlandırılabilirliğini öngörmektedir. Buna göre, hastanın ruhsal veya fiziksel durumu nedeniyle bilgilendirmenin uygun görülmediği hallerde, bilgi hastanın eşi, yakınları veya yasal temsilcilerine verilebilmektedir³².

B. Aydınlatılmış Rıza Şekli ve Zamanı

Aydınlatılmış rıza, 360-VI Sayılı Halk Sağlığı Hakkında Kanun'un 1. maddesinin 1. fıkrasının 279. bendinde hastanın "*yazılı rızası yetkili organ tarafından onaylanan forma göre düzenlenir*" ifadesiyle yazılı şekil şartına bağlanmıştır³³.

Sağlık kurum ve kuruluşları, Kazakistan Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı'nın

³¹ Türk hukukunda bu konu, Hasta Hakları Yönetmeliği'nin 18/3. maddesi uyarınca yazılı şekil şartına bağlanmıştır: *Hastanın kendisi yerine bir başkasının bilgilendirilmesini talep etmesi halinde, bu talep kişinin imzası ile yazılı olarak kayıt altına alınmak kaydıyla sadece bilgilendirilmesi istenilen kişilere bilgi verilir.*

³² Türk hukuku öğretisinde, hastadan bilginin gizlenmesinin, hastanın yaşamını önceden planlama hakkını elinden alması gerektiği de ifade edilmektedir. Ayrıntılı olarak bkz.: Akçura Karaman (n 16) 564.

³³ Türk hukukunda aydınlatılmış rıza kural olarak büyük cerrahi müdahalede dışında şekle tabi değildir. 1219 Sayılı Tababet ve Şuabatı San'atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun'un 70/I. maddesinin 2. cümlesinde: "*Büyük ameliyei cerrahiyeler için bu muvafakatin tahriri olması lazımdır.*" şeklinde düzenleme getirilmiştir. Bununla birlikte Hasta Hakları Yönetmeliği'nin 28. maddesinde aydınlatılmış rızanın şekli düzenlenmiştir: "*Mevzuatın öngördüğü istisnalar dışında, rıza herhangi bir şekle bağlı değildir*". Ancak ispat kolaylığı açısından rıza yazılı şekilde yapılması gerektiği belirtilmektedir. Bu konuda bkz.: Ozanoğlu (n 28) 73; Burcu G. Özcan ve Çağlar Özel, 'Kişilik Hakları-Hasta Hakları Bağlamında Tıbbi Müdahale Dolayısıyla Çıkan Hukuki İlişkide Hekimin Hastayı Aydınlatma Yükümlülüğü ve Aydınlatılmış Rızaya İlişkin Bazı Değerlendirmeler' (2007) 10(1) Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi 61; Zafer Zeytin, 'Hasta-Hekim İlişkisinde Hekimin Aydınlatma Yükümlülüğü', in Tevfik Özlü (ed), 4. *Türk-Alman Tıp Hukuku Sempozyumu* (2007) 180; Tuğçe Oral, 'Hekimin Aydınlatma ve Hastanın Rızasını Alma Yükümü' (2011) (2) Ankara Barosu Dergisi 193; Doğan (n 12) 144; Işık Yılmaz (n 12) 40.

30 Ekim 2020 tarihli “KR DSM-175/2020” sayılı Emri³⁴ ile onaylanan tıbbi kayıt formlarından yararlanmaktadır. Bu kapsamda hastanın tıbbi müdahaleye ilişkin rızası da K.C. Sağlık Bakanlığı'nın 30 Ekim 2020 tarihli “KR DSM -175/2020” Sayılı Emrinde yer alan aydınlatılmış rıza formu üzerinden alınmaktadır. Bahse konu Emir çerçevesinde yatarak tedavi gören hastalar ve rehabilitasyon hizmetleriyle ilgili iki ayrı formun kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Bu formların her ikisinde de 360-VI Sayılı Halk Sağlığı Hakkında Kanun'un 134. maddesinin 3. fıkrasına atıf yapılarak tıbbi müdahaleye başlamadan önce hastanın aydınlatılmış rızasının alınması gerektiği açıkça belirtilmiştir. Bu kapsamda, yatarak tedavi gören hastalar başlıklı formu, özellikle yatan hastalara yönelik genel tıbbi müdahalelerde kullanılmak üzere düzenlenmiştir. Formda hasta, planlanan invaziv müdahalenin amacı, niteliği, olası yan etkileri ve komplikasyonları, alternatif tedavi yöntemleri, reddetme hakkı ve bunun sonuçları hakkında bilgi aldığı; bu bilgilendirmenin onun anlayabileceği şekilde yapıldığı, hekime sağlıklı ilgili tüm problemlerini anlattığı ve tüm sorularına yanıt alabildiğini beyan etmektedir. Ayrıca hasta herhangi bir durumda herhangi bir talepte veya şikâyetinde bulunmayacağı da belirtmektedir. Bu formun devamında, hekim de kendi yükümlülüklerini yerine getirdiğini beyan eder. Hekim; invaziv müdahalelerin risk ve yararlarını, alternatif tedavi yöntemlerini, olası komplikasyonları ve tedaviyi reddetmenin sonuçlarını hastaya açıklamaktadır. Bununla birlikte, hastanın taburcu edilme veya başka tıbbi kuruluşa sevk edilme nedenleri, hasta hak ve yükümlülükleri, devlet tarafından garanti edilen hizmetler ile zorunlu sağlık sigortası kapsamındaki hizmetler ve ücretli hizmetlerin bedeli ile varsa payı hakkında da bilgi vermektedir. Tüm bu bilgilerin hastanın anlayabileceği bir dilde aktarıldığını bu formda beyan eder. Böylece söz konusu form, genel nitelikteki tıbbi müdahalelerde uygulanmak üzere düzenlenmiştir.

Rehabilitasyon hizmetlerine ilişkin form, özel risk taşıyan veya uzun süreli tedavi süreçlerinde kullanılmaktadır. Formda, hastanın kan ve kan bileşenlerinin transfüzyonu, tüberküloz tedavisi gibi durumlarda sağlık geçmişine ilişkin tüm bilgilerin aktarıldığını, olası yan etkiler ve rızanın geri çekilmesinin koşulları hakkında bilgilendirildiğini belirtmektedir. Ayrıca hastanın, kendisine yapılan bilgilendirmeyi anlayabileceği biçimde yapıldığı ve tüm sorularına yanıt aldığı beyan edilmektedir. Bunun yanı sıra formda, hastanın yasal temsilcileri tarafından rıza verilmesine imkân tanınmış, belirli hallerde³⁵ rızanın geri alınmasına sınırla-

³⁴ Денсаулық сақтау саласындағы есепке алу құжаттамасының нысандарын, сондай-ақ оларды толтыру жөніндегі нұсқаулықтарды бекіту туралы, Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің м.а. 2020 жылғы 30 қазандағы № ҚР ДСМ-175/2020 бұйрығы (Sağlık Alanında Muhasebe Dokümantasyon Formlarının Onaylanması ve Bunların Doldurulmasına İlişkin Talimatlar Hakkında Kazakistan Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı'nı 30 Ekim 2020 Tarihli “KR DSM-175/2020” Sayılı Emri), <<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2000021579>> son E.T.: 07.12.2025.

³⁵ Rızayı geri çekme hakkı, hastanın yaşamını veya sağlığını tehlikeye düşürmeyeceği durumlar için geçerlidir. Eğer sağlık çalışanı müdahaleyi başlattıktan sonra hastanın yaşamı veya sağlığına tehlike doğurabilecek durumlar olursa rızanın geri çekilmesi mümkün değildir.

ma getirilmektedir. Dolayısıyla, her iki form da aynı kanun maddesine dayansa da uygulama alanları ve içerik kapsamları bakımından farklılık göstermektedir.

360-VI Sayılı Halk Sağlığı Hakkında Kanun'un 134/3. madde hükmü devamında, “*İnvaziv tıbbi müdahalelere ilişkin hastanın aydınlatılmış rızası, yetkili organ tarafından onaylanan bir form üzerinden alınır*” ifadesine yer verilmiştir. Bu hüküm, invaziv müdahalelerde kullanılacak aydınlatılmış rıza belgesinin merkezi idari otorite tarafından önceden onaylanmış bir standart form üzerinden düzenlenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu doğrultuda, söz konusu hükmün uygulanması amacıyla Kazakistan Cumhuriyeti Sağlık ve Sosyal Kalkınma Bakanının 20 Mayıs 2015 tarihli 364 Sayılı Emri çıkarılmış; bu Emir ile birlikte “Hastanın İnvaziv Girişimler İçin Yazılı Gönüllü Rıza Formunun Onaylanması Üzerine” başlıklı form onaylanmıştır³⁶. Söz konusu formun içeriği, yatarak tedavi gören hastalara ilişkin formun bilgilendirilme kapsamını büyük ölçüde korumakla birlikte, hekimin beyanına yer verilmemesi yönüyle ondan ayrılmaktadır. Ayrıca, bu formda hastanın herhangi bir talepte bulunmayacağına ilişkin beyana da yer verilmemiştir.

Yukarıda bahsedildiği üzere, yatarak tedavi gören veya rehabilitasyon hizmetinden yararlanan hastaya yönelik tedavi sürecinde invaziv tıbbi müdahaleler uygulanabileceğinden, bu tıbbi girişimlere ilişkin aydınlatılmış rızanın, yetkili organ tarafından onaylanmış formlar aracılığıyla hastadan alınması gerekmektedir. Bununla birlikte hastanın tıbbi müdahaleye ilişkin genel rızasının açıklanması yeterlidir; bu tıbbi müdahale ile ilgili her bir tıbbi işlem için ayrı ayrı rıza alınmasına gerek yoktur. Zira teşhis, tedavi ve bu amaçlarla yapılacak tıbbi müdahalelere yönelik rıza soyut ve genel bir nitelik taşımaktadır. Ancak, bu tıbbi müdahaleye ilişkin yapılacak olan cerrahi müdahalede hastanın aydınlatılmış rızası ayrıca aranmaktadır³⁷. Bununla birlikte, hastanın ilk başta verdiği rızasının yanında tekrar rıza gerekmesi de her durum için aydınlatma gereklidir³⁸.

Söz konusu formlara ek olarak, tıbbi cerrahi³⁹ müdahale ve kan bileşenlerinin transfüzyonu⁴⁰ için hastadan ayrıca aydınlatılmış rıza alınması gerekmektedir. Bu

³⁶ Инвазиялық араласулар кезінде пациенттің ерікті түрдегі жазбаша келісімінің нысанын бекіту туралы, Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2015 жылғы 20 мамырдағы № 364 бұйрығы (Hastanın İnvaziv Girişimler İçin Yazılı Gönüllü Rıza Formunun Onaylanması Hakkında Kazakistan Cumhuriyeti Sağlık ve Sosyal Kalkınma Bakanlığı'nın 20 Mayıs 2015 tarihli ve 364 sayılı Emri <<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1500011386>> son E.T.: 07.12.2025.

³⁷ Doğu Kazakistan Bölge Adliye Mahkemesi Hukuk Dairesi'nin 3 Ocak 2024 tarihli ve 6399-23-00-2a/1220 sayılı Kararı: <<https://prg.kz/>> E.T.: 27.11.2024.

³⁸ Yenerer Çakmut (n 28) 221-222; Adıgüzel (n 12) 975.

³⁹ Информированное согласие пациента на оперативное лечение (Cerrahi tedavi için hastanın aydınlatılmış rızası) <https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31490508&doc_id2=31421105&doclist=1#activate_doc=2&pos=4;-100.19999694824219&pos2=236;-99.19999694824219> son E.T.: 07.12.2025.

⁴⁰ Информированное согласие пациента на операцию переливания компонентов крови

işlemler de mevzuat gereği forma tabi tutulmuş ve bununla ilgili hüküm 360-VI Sayılı Halk Sağlığı Hakkında Kanun'un 145. maddesinin 1. fıkrasında, “*Cerrahi müdahale, kan ve kan bileşenlerinin transfüzyonu ile invaziv tanı yöntemlerinin uygulanması, hastaların aydınlatılmış rızası alınmak suretiyle gerçekleşir*” şeklinde düzenlenmiştir.

Cerrahi müdahaleye ilişkin Kazakistan Hukuk Dairesinin almış olduğu bir kararda, “hastanın cerrahi müdahaleye ilişkin aydınlatılmış rızası bulunmamaktadır; bu durum Kazakistan Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı'nın 29 Eylül 2015 tarihli ve 761 sayılı “Yatılı Hasta Bakımının Sağlanmasına İlişkin Kuralların Onaylanması Hakkında” Emri'nin 6. ve 10. paragraflarının ihlali niteliğidir” yönünde değerlendirme yapılmıştır. İlgili kararda, hastanın aydınlatılmış rıza hakkının doğrudan ihlal edildiği ve hukuka aykırı olduğu ileri sürülmüştür. Ayrıca kararda, “*Hastaya cerrahi müdahalenin niteliği, kapsamı ve riskleri hakkında tam bilgi verilmemiş; hastanın bilinçli karar alma fırsatı sağlanmamıştır. Müdahalenin acil olduğu öne sürülerek mevcut tedavi seçenekleri hakkında bilgi verilmemiştir. Bununla birlikte, cerrahi müdahale için hastanın aydınlatılmış rızası alınmamıştır*”⁴¹ şeklinde ifade edilmiştir. Kararın genel değerlendirilmesinde rıza formunun cerrahi müdahaleler için hukuken bağlayıcı olmadığı belirtilmiş olup bu tür müdahaleler için hastanın ayrıca aydınlatılmış rıza vermesi gerektiği vurgulanmıştır.

Aydınlatma şekli konusuna ilişkin önemli bir husus, hekim tarafından sağlanan yazılı bilginin, hastanın veya onun yasal temsilcilerinin eksiksiz şekilde aydınlatıldığını garanti edememesidir. Bu bağlamda hekimin, hastaya hastalığın teşhisi, prognozu, uygulanacak tıbbi müdahalenin türü, alternatif tıbbi bakım yöntemleri, olası riskler, etkileri ve muhtemel sonuçlara ilişkin bilgileri anladığı dilde sözlü olarak aktarması daha işlevsel olabilmektedir⁴². Zira hastaya yazılı olarak sunulan belgelerin ve formların hasta ya da yasal temsilcisi tarafından net bir şekilde anlaşılabilir olduğu ve verilen rızanın bilinçli yapıldığından emin olmak her zaman mümkün değildir⁴³. Dolayısıyla yazılı bilgilendirme yapılmadan önce hastaya sözlü olarak aydınlatma yapılması gerekmektedir; çünkü, aydınlatılmış rıza formu imzalandıktan sonra sözlü aydınlatma önemini yitirebilmektedir. Böylece, söz konusu yükümlülüğü hekim öncelikle sözlü olarak yerine getirmeli, ardından

(Kan bileşeni transfüzyonu ameliyatı için hastanın aydınlatılmış rızası) <https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31421105&doc_id2=31490494#activate_doc=2&pos=236;-99.19999694824219&pos2=4;-100.19999694824219> son E.T.: 07.12.2025.

⁴¹ Doğu Kazakistan Bölge Adliye Mahkemesi Hukuk Dairesi'nin 3 Ocak 2024 tarihli ve 6399-23-00-2a/1220 sayılı Kararı: <<https://prg.kz/>> E.T.: 27.11.2024.

⁴² Mehmet Ayan, *Tıbbi Müdahalelerden Doğan Hukuki Sorumluluk*, (Kazancı Hukuk Yayınları, 1991) 85; Çilingiroğlu (n 19) 71; Özcan ve Özel (n 33) 60; Atiye Uygur, ‘Hekimin Sözleşmeden Doğan Sorumluluğu’ (PhD Thesis T.C. Ankara Üniversitesi 2009) 173-174.

⁴³ С. Запольский и А. Пестрикова, ‘Становление Института Информированного Согласия В Медицине’ (2024) № 1 Правовая Информатика 24; Ozanoğlu (n 28) 72-73; Zeytin (n 33) 180.

yazılı rıza formunu almalıdır⁴⁴. Zira, sadece sözlü açıklamanın yapılması veya yalnızca yazılı formun imzalatılması yeterli görülmemektedir. Nitekim bazı durumlarda hekim veya diğer sağlık personeli, tedavi sırasında doğabilecek olumsuz sonuçlardan kendisini güvence altına almak amacıyla yazılı olarak aydınlatılmış rıza alabilmektedir. Örneğin, bir tıbbi müdahale sırasında hekimin ihmali veya yanlış yöntemler uygulaması sebebiyle hasta engelli olabilmektedir. Böyle bir durumda hekim, hastanın her türlü sonucu kabul ettiğini beyan eden yazılı rıza formunu öne sürerek, hastanın yazılı bir şekilde bilgilendirildiğini iddia edebilir; kendisinin sorumluluktan muaf tutulmasını talep edebilir.

Aydınlatma yükümlüğünü yerine getiren hekimin, aydınlatmanın yapıldığı zamanı da göz önünde bulundurması gerekmektedir⁴⁵. 360-VI Sayılı Halk Sağlığı Hakkında Kanun'unda, "*zamanında bilgi edinme*" hükmü ile zaman konusuna vurgu yapmaktadır (77. m, 1. f., 22. b.). Hastanın kendi sağlığı ile ilgili kararını alabilmesi için aydınlatma, tıbbi müdahale başlamadan önce alınması gerektiği de mevzuatta düzenlenmiştir (360-VI Sayılı Kanun'un 134/3. maddesi). Bu doğrultuda, aydınlatmanın tıbbi işlemler öncesinde yapılması gerekir. Ancak dikkat çekici husus, hastaya aydınlatılma yapıldıktan sonra karar verebilmesi için makul bir süre tanınmasının gerekliliğidir. Aydınlatılmanın ciddi tıbbi müdahalenin hemen öncesine bırakılması veya sırasında yapılması, hastanın serbest iradesini zedeleyebilir. Bundan dolayı, hastanın hekim tarafından kapsamlı, eksiksiz ve doğru bir şekilde bilgilendirilmesinden sonra hastaya bilinçli ve mantıklı bir karar verebilmesi için belirli bir süre tanınması gerekmektedir⁴⁶. Bununla birlikte ciddi tıbbi müdahale söz konusu olduğunda, hastanın baskı altında hissetmeden karar verebilmesi için en az üç gün önceden aydınlatılması gerektiğini düşünenler de vardır⁴⁷.

C. Aydınlatılmış Rıza Almadan Tıbbi Müdahaleyi Uygulamak

360-VI Sayılı Halk Sağlığı Hakkında Kanun'un 134. maddesinin 3. fıkrası: tıbbi müdahalenin, hastaya gerekli bilgilendirilme yapıldıktan ve aydınlatılmış

⁴⁴ Özsunay (n 12) 55; Yavuz İpekyüz (n 19) 87; Adıgüzel (n 12) 965; Cihan Yüzbaşıoğlu, *İdare ve Personel Yönüyle Sağlık Hizmetlerinden Kaynaklanan Sorumluluk*, (1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, 2020) 204-205; Uygur (n 42) 173-174; Ayan (n 42) 85.

⁴⁵ Türk hukuku bakımından hastanın aydınlatılmış rızası, tıbbi müdahaleden önce veya en geç tıbbi müdahale sırasında açıklanmalıdır. Bu konuda bkz.: Dural ve Ögüz (n 2) 111; Öztan (n 8) 306; Yavuz İpekyüz (n 19) 29; Yenerer Çakmut (n 28) 209; Özcan ve Özel (n 33) 60; Ünver (n 9) 245.

⁴⁶ Д. Стамбольский, Е. Брызгалина, А. Ефименко, К. Аласания и другие, 'Информированное согласие на получение и использование клеточного материала человека: нормативно-правовое и этическое регулирование' (2018) 23(12) Российский кардиологический журнал 85; Аyan (n 42) 83; Yüzbaşıoğlu (n 44) 195-196; Ozanoğlu (n 28) 73; Akçura Karaman (n 16) 580; Yavuz İpekyüz (n 19) 84; Zeytin (n 33) 178; Hakan Hakeri, *Tıp Hukuku (el kitabı)* (24. Baskı, Seçkin Yayınları 2021) 157; Doğan (n 12) 151; Özdemir (n 12) 366; Işık Yılmaz (n 12) 405; Oral (n 33) 194; Mine Kaya, 'Hekimin Hastayı Aydınlatma Yükümlülüğünden Kaynaklanan Tazminat Sorumluluğu (2012) (100) TBB Dergisi 64.

⁴⁷ Özsunay (n 12) 52; Özgün Çelebi, *Medeni Hukuk Açısından Hekim ve Hasta İlişkisinde Müdahale Aydınlatılması*, (1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık 2024), 311.

rızası alındıktan sonra sağlanacağını belirtmektedir. Ancak tıbbi müdahalenin zorunlu olduğu haller gibi durumlarda hastanın rızası alınmaksızın tıbbi işlemler gerçekleştirilebilmektedir. 360-VI Sayılı Kanun'un 137. maddesinin 1.fikrasında zorunlu tıbbi müdahaleler için hastanın rızası olmadan tıbbi yardım sağlanması mümkün olduğu açıkça belirtilmiştir. Bu zorunlu müdahaleler ilgili Kanun'da: *“kendi iradesini ifade edemeyecek durumda olan şok veya koma halindeki hastalara; başkaları için tehlike oluşturan hastalıklara sahip hastalar; ağır (ciddi) ruhsal bozuklukları (hastalıkları) bulunan hastalar; topluma zarar verebilecek eylemleri gerçekleştirmiş ruhsal bozuklukları (hastalıkları) bulunan hastalar”* için gerçekleştireceği ifade edilmiştir. Bu tür hastalara tıbbi yardım sağlanmasına ilişkin verilecek karar Konsültasyon Kurulu⁴⁸ tarafından belirlenmektedir. Ancak Konsültasyon Kurulu toplanamazsa karar doğrudan bir sağlık çalışanı tarafından alınabilir ve sonrasında sağlık kuruluşunun yetkili organlarına bildirilir (360-VI Sayılı Kanun'un m. 137/3). Hastanın rızası olmaksızın tıbbi yardım, ilgili maddenin 1. fıkrasında gerekçeler ortadan kalkıncaya kadar devam eder.

D. Reşit Olmayan ve Sınırlı Ehliyete Sahip Hastaların Yasal Temsilcilerinin Rızası

Küçük yaştaki ve mahkeme kararıyla ehliyetsiz kabul edilen hastalara ilişkin rıza, yasal temsilcileri tarafından verilir (360-VI Sayılı Halk Sağlığı Hk. Kanun'un m. 137/2). Bununla birlikte 360-VI Sayılı Kanun'un 145/1. maddesi ile *“ruhsal veya davranışsal bozuklukları (hastalıkları) bulunan, mahkeme kararıyla ehliyetsiz kabul edilen ve reşit olmayan hastalara karşı cerrahi müdahaleler, kan ve kan bileşenlerinin nakli ya da invaziv tanı yöntemleri gibi müdahaleler uygulanmadan önce hastanın yasal temsilcilerinden aydınlatılmış rıza alınması gerekliliği”* ifade edilmektedir. Böylece bu hastalara karşı tıbbi müdahalede bulunabilmek için yasal temsilcisinin rızası açıkça aranmaktadır. Hastanın yasal temsilcisi, tıbbi müdahalenin gerekliliğine rağmen rıza vermezse, ilgili vesayet/ velayet makamından veya mahkemeden karar alınabilmektedir. Bununla ilgili husus 360-VI Sayılı Halk Sağlığı Hakkında Kanun'un 136. maddesinin 4. fıkrasında, *“Reşit olmayan veya ehliyetsiz kişilerin yasal temsilcilerin, söz konusu kişilerin yaşamını kurtarmak için gerekli tıbbi yardımı reddetmesi durumunda, sağlık kuruluşu, bu kişilerin menfaatlerini korumak için ilgili vesayet ve velayet makamına ve/veya mahkemeye başvurma hakkına sahiptir”* şeklinde düzenlenmektedir. Uygulamada küçükler bakımından görülen sorun ise, yasal temsilcinin çocuğun yaşamını ve sağlığının korunması için gerekli müdahalelere izin vermekten kaçınmasıdır. Hayati tehlike arz eden durumlarda sağlık çalışanın yasal temsilcilerinin rızası olmaksızın hareket edip edemeyeceği konusunda hukuki

⁴⁸ *“Konsültasyon, en az üç hekimin katılımıyla gerçekleştirilen, kişiye tanı koymak, tedavi yöntemini belirlemek ve hastalığın prognozuna ilişkin öngöründe bulunmak amacıyla yapılan tıbbi değerlendirmedir”*. 360-VI Sayılı Halk Sağlığı ve Sağlık Sistemi Hakkında Kanun'un m. 1/1-133.

sorular ortaya çıkabilmektedir. Örneğin Kazakistan'da küçük yaşta bir hastanın hayatı tehlike altında olduğunda sağlık personellerin yasal temsilcilerin rızası olmadan hareket etmelerini yasakladığını teşkil eden bir olay yaşanmıştır. Olayda yaklaşık 2 yaşındaki çocuk, sepsis ile komplike, organ toksik hasarı, çift taraflı ağır pnömoni ve beyin ödemi ile hastaneye yatırılmıştır. Çocuğun durumu kritik olup, acil kan transfüzyonun yapılması gerekmektedir. Ancak, çocuğun yasal temsilcileri (ebeveynleri) dini inançlarını gerekçe göstererek kan transfüzyonunu sağlık personeli ve ilgili yetkilerinin taleplerine rağmen reddetmişlerdir. Bu sırada sağlık personelleri Konsültasyon Kurulu düzenlemiş ve kan transfüzyon kararının alınabilmesi için yerel vesayet makamlarıyla iletişime geçmiştir. Vesayet makamları, ilgili prosedüre uyulması gerektiği konusunda ebeveynlerle defalarca görüşmelerine rağmen onları ikna edememişlerdir. Ebeveynler ayrıca, çocuğun yaşamından doğacak sorumluluğu yazılı olarak kabul etmişlerdir. Sonuç olarak, çocuk hayatını kaybetmiş ve konu ceza hukuku kapsamında soruşturulmak üzere yetkili makamlara iletilmiştir⁴⁹. Bu olayda sağlık kuruluşu vesayet makamına başvuruda bulunmuş ancak yetkili makam yasal temsilcilerini ikna edememiştir.

Kazakistan Medeni Kanunu'nun (Genel) 26. maddesinin 1. fıkrasında, ruhsal hastalıkları veya akıl zayıflığı nedeniyle eylemlerinin anlamını kavramayan ya da davranışlarını yönlendiremeyen kişinin, mahkeme kararıyla ehliyetsiz tanınabileceği öngörülmektedir⁵⁰. Bununla birlikte K.C. Medeni Kanunu'nun (Genel)

⁴⁹ Тлембаева, Жаппарова, Степкина и другие (п 7) 39-40.

⁵⁰ K.C. Medeni Kanunu'nda (Genel) fiil ehliyeti, kural olarak kişinin kendi fiilleriyle medeni haklar kazanma ve kullanma, kendisi için medeni borçlar doğurma ve bunları yerine getirme yeteneği olarak tanımlanmakta ve erginliğin (18 yaş) kazanılmasıyla birlikte tam olarak doğmaktadır (m. 17/1). Öğretide ve K.C. Medeni Kanunu Şerhi'nde fiil ehliyetinin yalnızca yaş unsuruna değil, aynı zamanda kişinin yeterli düzeyde akıl ve irade gücüne, fiillerinin anlam ve sonuçlarını kavrayabilme yeteneğine bağlı olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca Kazakistan Medeni Kanunu, psikolojik gelişim düzeyine göre küçüklerin fiil ehliyetini farklılaştırmaktadır. Buna göre, on dört yaşını doldurmamış küçükler adına hukuki işlemler yasal temsilcileri tarafından yapılmakta, küçükler yalnızca yaşlarına uygun gündelik işlemleri gerçekleştirebilmektedir. Bu nedenle öğretilerde bu grup fiil ehliyetsiz olarak nitelendirilmektedir. On dört ile on sekiz yaş arasındaki küçükler ise hukuki işlemleri yasal temsilcilerinin rızasıyla yapabilmekte olup, bu da öğretilerde sınırlı fiil ehliyetine sahip olarak değerlendirilmektedir (m. 22-23). Ergin kişiler bakımından ise fiil ehliyetinin kısıtlandırılması veya kaldırılması, yalnızca kanunda öngörülen hâllerde (K.C. Medeni Usul Kanunu) ve mahkeme kararıyla mümkündür (m. 18). Bu çerçevede, ruhsal hastalık veya akıl zayıflığı sebebiyle fiillerinin anlam ve sonuçlarını kavrayamayan ya da davranışlarını yönlendiremeyen kişilerin fiil ehliyetsizliği, mahkeme kararıyla belirlenmektedir (m. 26).

Öğretilerde ruhsal hastalık ve akıl zayıflığının psikiyatrik bozukluk türleri olduğu, akıl zayıflığının ise doğuştan mevcut olabileceği kabul edilmektedir. Ancak hukuki değerlendirmede esas olan, bu durumların kişinin fiillerini anlama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğini ortadan kaldırıp kaldırmadığıdır.

Buna paralel olarak, ruhsal hastalık veya akıl zayıflığı nedeniyle fiil ehliyetsiz olduğu tanınan kişinin yaptığı işlemler kesin hükümsüzdür. İşlemden sonra mahkemece fiil ehliyetsiz olarak tanınan kişinin işlemleri ise, işlem anında psikiyatrik bozukluğu durumunda olduğunun ispatlanması şartıyla iptal edilebilir nitelik taşımaktadır (m. 159/5). Bu konuda bkz.: Сулейменов, Басин (п 2) 95-99, 287; Комментарий к Гражданскому кодексу Республики Казахстан (Общая часть),

27. maddesinde⁵¹ sayılan sebeplerden birine dayanarak mahkeme kararıyla kişinin fiil ehliyeti kısıtlanabilir. Yukarıda belirtildiği üzere 360-VI Sayılı Kanun, mahkeme kararıyla ehliyetsiz (ruhsal veya davranışsal bozuklukları bulunan kişi) olarak kabul edilen hastalara ilişkin karar yasal temsilcileri tarafından alınmaktadır. Bununla birlikte K.C. Medeni Kanunu'nun (Genel) 27. maddesinde sayılan sebepler (kumar, bahis, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı) nedeniyle kısıtlı hastaların 360-VI Sayılı Kanun'unda kendi sağlıkları hakkında karar alma hakkının sahip olup olmadıklarına ilişkin bir hüküm içermemektedir⁵².

Kazakistan hukukunda 360-VI Sayılı Halk Sağlığı Hakkında Kanun'un 78. maddesinin 2. fıkrasıyla, 16 yaş ve üzerindeki reşit olmayan küçük hastaların koruyucu, danışma ve tanısasal sağlık hizmetlerine yönelik aydınlatılmış rızayı kabul etme veya reddetme hakkı güvence altına alınmıştır⁵³. Bu kapsamda, 16 yaşını doldurmuş küçüğün ayırt etme gücüne sahip olduğu ve tıbbi girişimlerin anlamı ile önemini kavrayabilecek olgunluğa ulaşmış olduğu kabul edilebilir. İlgili madde hükmü devamında, 16 yaş ve üzerindeki reşit olmayan hastaların cerrahi ve kürtaj gibi tıbbi müdahaleler için ebeveynleri veya yasal temsilcilerinin rızasının alınmasıyla sınırlandırılmıştır. Ancak bu husus ayırt etme gücüne sahip 16 yaş ve üzerindeki küçük hastalar için yasal temsilcilere cerrahi ve kürtaj gibi tıbbi müdahaleye rıza veya reddetme hakkı tanıyan hükmün uygulanması tartışmalara yol açabilmektedir. Buradaki önemli husus ise hasta ile yasal tem-

(Kazakistan Cumhuriyeti Medeni Kanunu Şerhi (Genel Hükümler) < https://prg.kz/document/?doc_id=1019750&pos=21;92&doc_id2=1019750&sub_id2=170000&pos2=532;22> son E.T.: 03.02.2026.

- ⁵¹ “Kumar, bahis, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı sebebiyle ailesini ağır bir maddi duruma düşüren bir vatandaşın fiil ehliyeti, mahkeme tarafından kısıtlanabilir”. K.C. Medeni Kanunu (Genel) m. 27.
- ⁵² Türk Medeni Kanunu'nun 16. maddesinde, ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar, yasal temsilcilerinin rızası olmadıkça, kendi işlemleriyle borç altına giremeyecekleri, ancak karşılıksız kazanmada ve kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları kullanmada yasal temsilcisinin rızası aranmayacağını belirtmektedir. Bununla birlikte öğretide, kısıtlı hastaların ehliyetinin kısıtlanmış olması onların ayırt etme gücünü ortadan kaldırmadığını belirtmektedir. Dolayısıyla söz konusu hastalar, ayırt etme gücüne sahip ve ayırt etme gücüne sahip olmayanlar olarak değerlendirilmelidir. Kısıtlanma ruhsal ya da davranışsal bozukluk sebebiyle yapılmışsa, tıbbi müdahale için yasal temsilcinin rızası aranmalıdır. Ancak diğer kısıtlılarda, kısıtlının ayırt etme gücüne sahip olması halinde kendi rızası yeterli kabul edilebilir. Bununla ilgili bkz.: Ayan (n 42) 11; Çilingiroğlu (n 19) 56; Elif Fulya Aydın, *Küçük ve Kısıtlılara Yönelik Tıbbi Müdahalelerde Aydınlatılmış Onam* (Adalet Yayınevi 2019) 94; İlhan Gülel, *Tıbbi Müdahaleye Rıza* (1. Baskı, Seçkin Yayınları 2017) 102-103; Burcu G. Özcan Büyüktanır ve Dila Okyar, *Tip Hukuku Kısa Ders Kitabı* (1. Baskı, Yetkin Yayınları 2023) 71.
- ⁵³ Türk hukukunda küçük hastalar bakımından rızanın kimden alınması gerektiği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre, küçüğün ayırt etme gücünün olup olmadığına bakılmaksızın uygulanacak tıbbi müdahalede rızası alınacak kişi yasal temsilcidir. Başka bir görüşe göre, yasal temsilci rızasının yanı sıra, ayırt etme gücüne sahip küçüğün de rızası alınmalıdır. Diğer bir görüş ise, ayırt etme gücüne sahip küçüğün rızasının tek başına yeterli olduğunu savunmaktadır. Bu konudaki görüşler için bkz.: Zarife Şenocak, ‘Küçüğün Tıbbi Müdahaleye Rızası’ (2001) 50(4) Ankara Üniversitesi Hukuku Fakültesi Dergisi 72-79; Ayan (n 42) 11; Çilingiroğlu (n 19) 56; Yenerer Çakmut (n 28) 208; Özcan Büyüktanır ve Okyar (n 52) 70; Adıgüzel (n 12) 960-961; Kahraman (n 2) 488-490; Oral (n 33) 197-198; Gülel (n 52) 102-108.

silci arasında yaşanan karışıklıkta ne yapılması gerektiği konusudur. Ayırt etme gücüne sahip 16-18 yaş aralığındaki küçük hastalar ile yasal temsilcilerinin kararları birbiriyle uyuşmadığında somut olaya göre değerlendirilmesi koşuluyla son karar hastanın kendisine bırakılabilir.

SONUÇ

Kazakistan hukuk sisteminde, hasta ve hekim/sağlık personeli arasındaki ilişki K.C. Anayasa başta olmak üzere 360-VI Sayılı Halk Sağlığı ve Sağlık Sistemi Hakkında Kanun ile düzenlenmektedir. İlgili Kanun ve Anayasa hastanın sağlık hakkını güvence altına almakla birlikte hukuka aykırı tıbbi müdahalenin de kabul edilemeyeceğini belirtmektedir. Her türlü tıbbi müdahalenin hukuka uygunluğu, hastanın rızasının varlığına bağlıdır. Dolayısıyla, hastanın rızası aydınlatılmış rıza yoluyla sağlanmaktadır.

Aydınlatılmış rızanın amacı, sağlık personeli tarafından hastaya tıbbi bilgilerin anlaşılır bir şekilde aktarılması ve bu bilgilere dayanarak hastanın bilinçli kararlar alabilmesini sağlamaktır. Bu sebeple, aydınlatılmış rızanın geçerli olabilmesi için sağlık çalışanının terminolojik bilgiyi hastaya anlayabileceği bir dilde ve açık bir biçimde vermesi gerekmektedir. Sağlık personeli, hastaya önerilen tıbbi müdahalenin neleri içerdiğini ve buna bağlı olarak tıbbi işlemin kapsamını açıklamakla yükümlüdür. Bu kapsamda sağlık çalışanı tarafından hastaya önerilen tıbbi müdahalelerin içeriği, riskleri, yararları, muhtemel sonuçları ve yan etkileri; mevcut tedaviye alternatif yöntemleri ile tedavi olmaması durumunda ortaya çıkabilecek sonuçlar, tedavi sürecinde olası zorluklar ve sürecin işleyişi hakkında genel bilgi verilmesi gerekmektedir. Ayrıca, tedavinin başarı olasılığı ve sağlık çalışanının bu başarıya ilişkin genel değerlendirilmesi de hastaya açık biçimde aktarılmalıdır. Dolayısıyla aydınlatılmış rıza, hastanın tüm tıbbi işlemler hakkında bilgilendirildikten sonra karar verme sürecince tıbbi müdahaleye özgür iradesiyle ve yazılı rıza göstermesini sağlayan hukuki bir prosedürdür.

Hastanın aydınlatılmış rızası yazılı şekil şartına tabidir; gönüllü aydınlatılmış rıza formu aracılığıyla alınır. Bu form, yetkili organ tarafından cerrahi müdahale, kan ve kan bileşenlerinin transfüzyonu ile invaziv tanı yöntemleri için ayrı formlar şeklinde düzenlenmiştir. Bu kapsamda formların farklı şekilde düzenlenmesinin yerinde olduğu düşünülmektedir. Nitekim tedavi sürecindeki farklılıklar dikkate alınarak hastanın zamanında aydınlatılması ve sonraki tıbbi müdahalelere (örneğin cerrahi müdahale veya kan transfüzyonu) rızasını ayrı ayrı vermesi uygundur. Ayrıca aydınlatılmış rıza formu yatarak tedavi görenler ile rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanan hastalar için de ayrı form olarak düzenlenmiştir. Her iki form da 360-VI Sayılı Halk Sağlığı Hakkında Kanun'un 134. maddesinin 3. fıkrasına atıfta bulunarak, tıbbi müdahaleye başlamadan önce hastanın aydınlatılmış rızasının alınması gerektiği vurgulanmıştır. Bu formlarda yer alan hasta imzasıyla birlikte hasta olan kişi gerekli bilgilerin verildiğini ve konuyla ilgili

aydınlatıldığını doğrular. Ancak aydınlatılmış rızanın alınması yalnızca formal bir bürokratik işlem haline gelebileceğinden bu durum problem yaratabilir. Bu imza hastanın kendisine verilen tüm sağlık bilgilerini tam olarak anlayıp anlamadığı ve rızasının gerçekten bilinçli olup olmadığını garanti edemeyebilir. Bu sebeple hastanın yazılı olarak verdiği gönüllü aydınlatılmış rıza formu yalnızca imzalı bir belge olarak değerlendirilmemelidir. Hekim/sağlık personeli, öncelikle tıbbi müdahaleye ilişkin sözlü bilgilendirme yapmak, verilen bilgilerin anlaşılır olduğundan emin olmak ve gönüllü aydınlatılmış rıza formunu sunarak yazılı rızayı alması isabetli olabilmektedir.

Küçük yaştaki hastalar ve mahkeme kararıyla ehliyetsiz kabul edilen hastalar için tıbbi müdahaleye rızanın yasal temsilcileri tarafından verilmektedir. Burada bazen yasal temsilciler hasta adına tıbbi müdahaleyi reddedebilmektedir. 360-VI Sayılı Kanun'a göre sağlık kurum/kuruluşu, hastanın menfaatlerini korumak amacıyla vesayet makamına ve/veya mahkemeye başvurma yetkisine sahiptir. Fakat bu prosedürler zaman almakta ve hastanın yaşamı açısından ek bir risk oluşturabilmektedir. Bu nedenle, yasal temsilcinin tıbbi müdahaleyi reddetme kararı, küçüğün veya ehliyetsiz hastanın yaşamını tehdit edecek nitelikteyse bu karar dikkate alınmaksızın tıbbi müdahaleye başlanması gerektiği düşünülmektedir.

360-VI Sayılı Halk Sağlığı Hakkında Kanun'unu, 16 yaş ve üzerindeki reşit olmayan küçük hastaların koruyucu, danışma ve tanısasal sağlık hizmetlerine yönelik aydınlatılmış rızayı kabul etme veya reddetme hakkı güvence altına alınmıştır. Bununla birlikte cerrahi ve kürtaj gibi tıbbi müdahaleler, yalnızca ebeveynlerin veya yasal temsilcilerinin rızasıyla gerçekleştirilebilir. Söz konusu tıbbi müdahalelerin gerçekleştirilmesinde, 16 yaş ve üzerindeki reşit olmayan küçük hasta ile yasal temsilcisinin kararları arasında farklılık olması halinde, sağlık hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olması nedeniyle, somut olaya göre değerlendirilmesi koşuluyla son karar hasta tarafından verilebilir.

Son olarak K.C. Medeni Kanunu'nun (Genel Hükümler) 27. maddesinde sayılan sebepler (kumar, bahis, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı) nedeniyle kısıtlanan hastaların, ayırt etme gücünün bulunduğu durumlarda tıbbi müdahaleye rıza ehliyetine ilişkin özel hukuki düzenlemeler yapılması isabetli olacağı düşünülmektedir. Zira tıbbi müdahaleye rıza, kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hakkın kullanımını ifade etmektedir.

KAYNAKÇA

Adıgüzel S, 'Hekimin Aydınlatma Yükümlülüğü' (2014) 19(5) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 943-995

Aker MS, 'Bilgilenme-Açıklama-Aydınlanma-Algılama/Bilgilendirme ve Aydınlatma Kavramları', in Yılmaz N ve Özcengiz D (eds), *Bilgilendirilmiş Rıza* (1. Baskı, Yetkin Yayınları 2020)

- Aksüt M, 'Hasta Hakları' (LLM Thesis, T.C. Zirve Üniversitesi 2015)
- Akçura Karaman AT, 'Tıbbi Müdahalenin Uygunluğu Açısından "Aydınlatılmış Rıza" ve Unsurları' (2023) 22(1) Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 549-586
- Ayan M, *Tıbbi Müdahalelerden Doğan Hukuki Sorumluluk*, (Kazancı Hukuk Yayınları, 1991)
- Ayan M ve Ayan N, *Kişiler Hukuku* (10. Baskı, Adalet Yayınevi 2022)
- Aydın EF, *Küçük ve Kısıtlılara Yönelik Tıbbi Müdahalelerde Aydınlatılmış Onam* (Adalet Yayınevi 2019)
- Bağçeci H, *Hastanın Kendi Geleceğini Belirleme Hakkı* (2. Baskı, On İki Levha Yayıncılık 2023)
- Boran B, 'Aydınlatılmış Rıza' 1-3 Kasım (2007) *Sağlık Hukuku Kurultayı* (1. Baskı, Ankara Barosu Yayınları 2008) 85-103
- Çelebi Ö, *Medeni Hukuk Açısından Hekim ve Hasta İlişkisinde Müdahale Aydınlatılması*, (1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık 2024)
- Çilingiroğlu C, *Tıbbi Müdahaleye Rıza* (Fakülteler Matbaası, Filiz Kitabevi 1993)
- Çobanoğlu N, 'Tıp Etiğinden Tıp Hukukuna Hasta Hakkı Olarak Aydınlatılmış Onam' (2009) *Sağlık Hukuku Digestası* (Ankara Barosu Yayınları) 70-86
- Doğan C, 'Hastanın Aydınlatılması ve Rızasının Alınması', Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Girne-Amerikan Üniversitesi, Sağlık Hukuk Sempozyumu, 2-3 Mart 2009) 111-219
- Dural M, 'Hekimin Aydınlatma Yükümlülüğü' in *Uluslararası I. Sağlık Hukuku Sempozyumu* (1. Baskı, Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi 2011)
- Dural M ve Ögüz T, *Kişiler Hukuku* (16. Baskı, Filiz Kitabevi 2015)
- Ersoy N, 'Aydınlatılmış Onam' in Demirhan Erdemir A, Öncel Ö ve Aksoy Ş (eds), *Çağdaş Tıp Etiği* (2003)
- Gülel İ, *Tıbbi Müdahaleye Rıza* (1. Baskı, Seçkin Yayınları 2017)
- Işık Yılmaz ŞB, 'Tıbbi Müdahalelerde Hekimin Aydınlatma Yükümlülüğü' (2012) (98) TBB Dergisi 389-410
- Güllüoğlu Y, 'Türk Hukuku'nda "Hasta Hakları" Kavramı (Hukuki Nitelik ve Sonuçları)' (LLM Thesis, T.C. İstanbul Kültür Üniversitesi 2008)
- Günler Z, *İnsan Hakları Açısından Aydınlatılmış Onam*, (1. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2021)
- Güzeldemir E, 'Hasta Bilgilendirmenin Önemi' in Çelik F (ed), *Aydınlatılmış Onam* (Konya-Karaman Tabip Odası 2006) 9-54

Hakeri H, 'Türk Tıp Hukukunda Aydınlatma ve Tıbbi Müdahalelerde Bilgilendirilmiş Rıza Alınması Yönetmeliği Taslağı' (2006) 3(2) Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 31-48

Hakeri H, *Tıp Hukuku (el kitabı)*, (24. Baskı, Seçkin Yayınları 2021)

Hatun Ş, *Hasta Hakları*, (1. Baskı, İletişim Yayınları 1999)

Helvacı S, *Gerçek kişiler* (6. Baskı, Legal Yayıncılık 2016)

Kahraman Z, 'Medeni Hukuk Bakımından Tıbbi Müdahaleye Hastanın Rızası' (2016) 7(3) İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 479-510

Kaya M, 'Hekimin Hastayı Aydınlatma Yükümlülüğünden Kaynaklanan Tazminat Sorumluluğu (2012) (100) TBB Dergisi 45-82

Onaran B, 'Hasta Hakları' (2004) 1(2) Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 273-323

Oğuzman MK, Seliçi Ö ve Oktay-Özdemir S, *Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)* (22. Baskı, Filiz Kitabevi 2024)

Oral T, 'Hekimin Aydınlatma ve Hastanın Rızasını Alma Yükümü' (2011) (2) Ankara Barosu Dergisi 185-209

Ozanoğlu HS, 'Hekimlerin Hastalarını Aydınlatma Yükümlülüğü' (2003) 52 (3) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 55-77

Özcan BG ve Özel Ç, 'Kişilik Hakları- Hasta Hakları Bağlamında Tıbbi Müdahale Dolayısıyla Çıkan Hukuki İlişkide Hekimin Hastayı Aydınlatma Yükümlülüğü ve Aydınlatılmış Rızaya İlişkin Bazı Değerlendirmeler' (2007) 10(1) Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi 49-73

Özcan Büyüktanır BG ve Okyar D, *Tıp Hukuku Kısa Ders Kitabı* (1. Baskı, Yetkin Yayınları 2023)

Özcan FI, 'Tıbbi Müdahalelerde Aydınlatılmış Onam' (LLM Thesis T.C. Marmara Üniversitesi 2008)

Özdemir H, 'Teşhis ve Tedavi Sözleşmesinde Hekimin Hastaya Aydınlatılma Yükümlülüğü' (2008) 12(3-4) Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 348

Özsunay E, 'Alman ve Türk Hukuklarında Hekimin Hastayı Aydınlatma Ödevi ve İstisnaları', *Türk Hukukunda Hekimin Hukuki ve Cezai Sorumluluğu, Sorumluluk Hukukundaki Gelişmeler V. Sempozyumu* (12-13 Mart 1982, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1984) 31-59

Öztan B, *Kişiler Hukuku Gerçek kişiler* (11. Baskı, Yetkin Yayınları 2021)

Şenocak Z, 'Küçüğün Tıbbi Müdahaleye Rızası' (2001) 50(4) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 65-80

- Petek H, *Sağlık Hukuku* (Anadolu Üniversitesi Yayınları 2014)
- Polat O, *Tıbbi Uygulama Hataları* (2. Baskı, Seçkin Yayınları 2015)
- Uygur A, 'Hekimin Sözleşmeden Doğan Sorumluluğu' (PhD Thesis T.C. Ankara Üniversitesi 2009)
- Ünver Y, 'Türk Tıp Hukukunda Rıza' (2006) 3(2) Yeditepe Üniversitesi Hukuk fakültesi Dergisi 227-288
- Yardım İ, *Tüketici Olarak Hasta Hakları* (1. Baskı, Adalet Yayınevi 2016)
- Yavuz İpekyüz F, *Türk Hukukunda Hekimlik Sözleşmesi* (1. Baskı, Vedat Kitapçılık 2006)
- Yenerer Çakmut Ö, *Tıbbi Müdahaleye Rızanın Ceza Hukuku Açısından İncelenmesi*, (1. Baskı, Legal Yayıncılık 2003)
- Yüzbaşıoğlu C, *İdare ve Personel Yönüyle Sağlık Hizmetlerinden Kaynaklanan Sorumluluk*, (1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, 2020)
- Zeytin Z, 'Hasta-Hekim İlişkisinde Hekimin Aydınlatma Yükümlülüğü', in Tefvik Özlü (ed), *4. Türk-Alman Tıp Hukuku Sempozyumu* (2007) 165-190
- Денсаулық сақтау саласындағы есепке алу құжаттамасының нысандарын, сондай-ақ оларды толтыру жөніндегі нұсқаулықтарды бекіту туралы, Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің м.а. 2020 жылғы 30 қазандағы № ҚР ДСМ-175/2020 бұйрығы (Sağlık Alanında Muhasebe Dokümantasyon Formlarının Onaylanması ve Bunların Doldurulmasına İlişkin Talimatlar Hakkında Kazakistan Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı'nı 30 Ekim 2020 Tarihli "KR DSM- 175/2020" Sayılı Emri), <<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2000021579>> son E.T.: 07.12.2025
- Запольский С. и Пестрикова А, 'Становление Института Информированного Согласия В Медицине' (2024) № 1 Правовая Информатика 20-28
- Инвазиялық араласулар кезінде пациенттің ерікті түрдегі жазбаша келісімінің нысанын бекіту туралы, Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2015 жылғы 20 мамырдағы № 364 бұйрығы (Hastanın İnvaziv Girişimler İçin Yazılı Gönüllü Rıza Formunun Onaylanması Hakkında Kazakistan Cumhuriyeti Sağlık ve Sosyal Kalkınma Bakanlığı'nın 20 Mayıs 2015 tarihli ve 364 sayılı Emri <<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1500011386>> son E.T.: 07.12.2025
- Информированное согласие пациента на оперативное лечение (Cerrahi tedavi için hastanın aydınlatılmış rızası) <https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31490508&doc_id2=31421105&doclist=1#activate_doc=2&pos=4;-100.19999694824219&pos2=236;-99.19999694824219> son E.T.: 07.12.2025

Информированное согласие пациента на операцию переливания компонентов крови (Kan bileşeni transfüzyonu ameliyatı için hastanın aydınlatılmış rızası) <https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31421105&doc_id2=31490494#activate_doc=2&pos=236;-99.19999694824219&pos2=4;-100.19999694824219> son E.T.: 07.12.2025

Колоколов Г, *Защита Прав Пациентов* (Народный Юрист 2010)

Комментарий к Гражданскому кодексу Республики Казахстан (Общая часть), (Kazakistan Cumhuriyeti Medeni Kanunu Şerhi (Genel Hükümler) < https://prg.kz/document/?doc_id=1019750&pos=21;92&doc_id2=1019750&sub_id2=170000&pos2=532;22> son E.T.: 03.02.2026

Қазақстан Республикасында стационарлық жағдайларда медициналық көмек көрсетуді ұйымдастыру стандартын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2022 жылғы 24 наурыздағы № ҚР- ДСМ-27 бұйрығы (К.С. Sağlık Bakanı'nın 24 Mart 2022 tarihli ve KR-DSM-27 sayılı Emri ile onaylanan "Kazakistan Cumhuriyeti'nde Yatılı Hasta Bakımında Tıbbi Bakım Organizasyonunun Standardı") <<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200027218>> son E.T.: 07.12.2025

Республикасының 2020 жылғы 7 шілдедегі № 360-VI Халық Денсаулығы және Денсаулық Сақтау Жүйесі туралы Кодексі (Kazakistan Cumhuriyeti'nin 7 Temmuz 2020 tarihli 360-VI Sayılı Halk Sağlığı ve Sağlık Sistemi Hakkında Kanun) <<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K2000000360>> son E.T.: 07.12.2025

Қазақстан Республикасының 1994 жылғы 27 желтоқсандағы № 268-XIII Азаматтық Кодексі (Жалпы Бөлім), (Kazakistan Cumhuriyeti'nin 27 Aralık 1994 tarihli ve 268-XIII Sayılı Medeni Kanunu (Genel Hükümler) <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K940001000_> son E.T.: 03.02.2026

Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 1 шілдедегі №409 Азаматтық Кодексі (Ерекше Бөлім), (Kazakistan Cumhuriyeti'nin 1 Temmuz 1999 tarihli ve 409 Sayılı Medeni Kanunu (Özel Hükümler) <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K990000409_> son E.T.: 07.12.2025

Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 5 шілдедегі № 235-V Әкімшілік Құқық Бұзушылық туралы Кодексі, (Kazakistan Cumhuriyeti'nin 5 Temmuz 2014 tarihli ve 235-V Sayılı İdari Suçlar Hakkında Kanun) <<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1400000235>> son E.T.: 07.12.2025

Қазақстан Республикасының Конституциясы, (30 Ağustos 1995 tarihli Kazakistan Cumhuriyeti'nin Anayasası) <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K950001000_> son E.T.: 07.12.2025

Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-V Қылмыстық Кодексі, (Kazakistan Cumhuriyeti'nin 3 Temmuz 2014 tarihli ve 226-V Sayılı Ceza Kanunu) <<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1400000226>> son E.T.: 07.12.2025

Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 16 қарашадағы №405-V Міндетті Әлеуметтік Медициналық Сақтандыру Туралы Заңы, (Kazakistan Cumhuriyeti'nin 16 Kasım 2015 tarihli ve 405-V Sayılı Zorunlu Sosyal Sağlık Sigortası Hakkında Kanun) <<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1500000405>> son E.T.: 07.12.2025

Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 26 желтоқсандағы № 518- IV Неке (Ерлі-Зайыптылық) Және Отбасы Туралы Кодексі, (Kazakistan Cumhuriyeti'nin 26 Aralık 2011 tarihli ve 518-IV Sayılı Evlilik ve Aile Hakkında Kanun) <<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1100000518>> son E.T.: 07.12.2025

Қазақстан Республикасының 2010 жылғы 4 мамырдағы № 274- IV Тұтынушылардың Құқықтарын Қорғау Туралы Заңы, (Kazakistan Cumhuriyeti'nin 4 Mayıs 2010 tarihli ve 274-IV Sayılı Tüketici Haklarının Korunması Hakkında Kanun) <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z100000274_/z100274.htm> son E.T.: 07.12.2025

Ракова А, 'Добровольное информированное согласие пациента на медицинское вмешательство: проблема надлежащего оформления' (2007) Услуги: проблемы правового регулирования и судебной практики: сборник научных трудов 1-5

Рождалнс Р, 'Реализация принципа добровольного информированного согласия на медицинское вмешательство' в *Добровольное информированное согласие как основополагающий принцип защиты прав человека в сфере биомедицины* (конференция, Stowpe Plaza, Минск, 2017), 30-37

Сайынов М, Кульниязова А, Сисенбаева А, 'Информированное добровольное согласие пациента' (2021) 2(42) Journal of Health Development 69-75

Киздарбекова А и Прудникова М, 'Проблемы Реализации Права Пациента На Информацию в Республике Казахстан' (2018) 11(208) Zanger 44-47

Сулейменов М и Басин Ю, *Гражданское право Том 1* (Издательство КазГЮА 2000)

Стеценко С, Пищита А и Черепов В, *Медицинское право (общая часть)* (1-е издание, Москва 2004)

Стеценко С, Гончаров Н, Стеценко В и другие, *Медицинское право: учебник* (РМАПО 2011)

Стамбольский Д, Брызгалина Е, Ефименко А, Аласания К, Шкомова Е, Гавриленко С, Вархотов Т и Мацкеплишвили С, 'Информированное согласие на получение и использование клеточного материала человека: нормативно-правовое и этическое регулирование' (2018) 23(12) Российский кардиологический журнал 84-90

Стандарт получения информированного согласия пациентов на инвазивные лечебные и диагностические процедуры (Hastaların İnvaziv Tedavi ve Teşhis Prosedürler İçin Aydınlatılmış Rıza Alma Standardı) <https://online.zakon.kz/Document/Document.aspx?doc_id=31483257&sublink=0&mode=all&action=print&comments=on&user_comments=on&size=1> son E.T.: 07.12.2025

Тлембаева Ж, Даулетханова А, Караев А и другие, *Медицинское право* (1-е издание, Medet Group 2022)

Тлембаева Ж, Жаппарова А, Степкина Е и другие, *Защита прав медицинских и фармацевтических работников: практическое руководство* (1-е издание, Астана: Medet Group 2025)

Тихомиров А, *Организационные начала публичного регулирования рынка медицинских услуг* (Статус 2001)